Н. В. Даниліна
м. Донецьк

ІННОВАЦІЙНО-МАРКЕТИНГОВИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: АСПЕКТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТУ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОЛОГІЇ

Постановка проблеми Характерною рисою сучасності є усвідомлення світовим співтовариством того, що соціальний прогрес та економічне процвітання можливі лише завдяки дбайливому відношенню до природних багатств та інноваційній трансформації соціально-економічних систем як передумовам забезпечення сталого розвитку. Як зазначають С. К. Харічков та Н. Н. Андрєєва, сталий, екологічно збалансований розвиток з урахуванням потреб сучасного та майбутнього поколінь є імперативом економічного руху суспільних систем. Напрямки подальшого пошуку шляхів підвищення ефективності природокористування визначила міжнародна парадигма сталого розвитку.

Для України та її регіонів мета переходу до стійкого екологічно безпечного розвитку суспільства та території можна визначити як забезпечення високої якості життя на основі збалансованого рішення проблеми соціально-економічного розвитку, збереження та відтворення сприятливого навколишнього середовища. Реалізація стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року передбачає розробку планів дій та їх здійснення на національному, регіональному та галузевому рівнях управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища. Самим низьким рівнем такого управління э рівень суб'єктів господарювання, тобто промислових підприємств. Рівень окремого суб'єкта господарювання

(наприклад великого машинобудівного підприємства) є основною ланкою в системі взаємодії «суспільне відтворення — природне середовище», оскільки саме на мікрорівні реалізується виробничий процес, тобто на цьому рівні відбувається основний вплив на екосистему території. У зв'язку з цим, як зазначає Б. В. Буркинський, саме на цьому рівні управління необхідно забезпечити здійснення цілеспрямованих заходів, що максимально знижають та застережуть можливі негативні наслідки виробничих процесів промислового підприємства на екосистеми.

Таким чином, промислові підприємства — це такі елементи загальної економічної системи регіону, які безпосередньо здійснюють взаємодію з навколишнім природнім середовищем. У зв'язку з цим, тільки промислові підприємства різних галузей, що здійснюють свою діяльність в регіоні, місті чи локальній території, здатні запобігати негативний вплив на природне середовище та знижати ресурсозберігання шляхом техніко-технологічних, інноваційних, організаційних та соціально-економічних вдосконалення виробничої бази. Чим далі діяльність промислового підприємства відповідає водночас інтересам регіону, міста, локальної території та інтересам суспільства (гарантом яких є держава), тим успішніше є його бізнес-процеси, інноваційно-маркетингова діяльність, економічний ріст та екологічна безпека

Аналіз досліджень на публікацій Проблема співвідношення економічної та екологічної складових в стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства завжди була актуальною в роботах вітчизняних дослідників, оскільки пріоритетність кожної зі складових визначити доволі складно, навіть в рамках окремого суб'єкту господарювання.

Так, Ілляшенко С. М., Прокопенко О. В., Андреєва Н. Н., Божкова В. В. в роботах приділяють увагу різним аспектам процесу екологізації на промислових підприємствах. Зокрема, С. М. Ілляшенко зазначає важливим аспект управління екологічними ризиками інновацій, О. В. Прокопенко в дослідженні охоплює в комплексі процес екологізації інноваційної діяльності.

Але, в роботах наведених вище авторів можна виділити спільну особливість — зазначається роль еколого-орієнтованого виробництва в підвищенні конкурентоспроможності підприємства, при цьому залишається відкритим аспект співвідношення економічних інтересів суб'єкта господарювання та екології території.

Метою роботи є висвітлення аспектів рішення конфлікту економіки промислового підприємства та екології території, де функціонує підприємство в контексті проблеми інноваційно-маркетингового стратегічного розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Концептуальне значення екологічної стратегії витікає із сутності концепції сталого розвитку та передбачає досягнення максимального економічного ефекту при мінімальних рас ходах ресурсів, мінімальному негативному впливі на навколишнє середовище та мінімальному опосередкованому впливі на людину. Екологічна стратегія залежить від значної кількості факторів та пов'язана з інноваційно-маркетинговою стратегією в цілому. Стратегічну роль екологічного управління в системі управління розвитком промислового підприємства, в тому числі інноваційного розвитку можна визначити наступним чином: для ефективного економічного розвитку екологічний менеджмент повинен бути представлений, як зазначають С. К. Харічков та Н. Н Андреєва, на вищому рівні управління промисловим підприємством, а його функції необхідно враховувати при розробці стратегії техніко-технологічного розвитку, реалізації інноваційних розробок, в тому числі за рахунок використання можливостей інноваційно-маркетингового та інвестиційного потенціалів та формування організаційної структури, адаптованої до змін на внутрішньому та зовнішньому ринках [1, с. 465].

Екологічну стратегію в умовах діяльності промислових підприємстві необхідно розглядати як динамічну сукупність п'яти взаємопов'язаних управлінських процесів (рис.1)

Дані процеси логічно витікають один із одного, також існує стійкий зворотній їх взаємозв'язок, зворотній вплив кожного процесу (рис.1) здійснюється не тільки на окремі процеси (наприклад, технологічні або виробничі), але і на усю їх сукупність. Ця важлива особливість системи стратегічного управління промисловими підприємствами господарського комплексу регіону.

Аналіз внутрішнього середовища промислового підприємства розкриває ті внутрішні можливості та той економічний потенціал, на які може розраховувати підприємство в процесі досягнення своїх цілей, а також дозволяє більш правильно сформулювати місію та пояснити власні цілі, орієнтуючись на можливості важливих складових економічного потенціалу: виробничого, кадрового, інвестиційного, інноваційно-маркетингового та екологічного.

В процесі визначення стратегічних цілей промислового підприємства необхідно розв'язати конфлікт інтересів економіки, території (регіону, міста, локальної території) та екології (рис.2.) На думку Н. В. Пахомової, К. К. Ріхтер необхідно виділити два основних напрямки конфлікту інтересів: домінування економічних цілей в інтересах безпосередньо підприємства або переважання економіко-екологічних інтересів території.

До цих двох направлень взаємодії між промисловими підприємствами та територіями, де здійснюють свою господарську діяльність дані підприємства, на наш погляд, необхідно добавити ще одно: взаємозв'язок економічних інтересів та екології території, що заснований на базі парадигми сталого розвитку, коли прийняття економічних рішень (рис. 2) базується на нововведеній екологічних програм територій, що реалізуються на

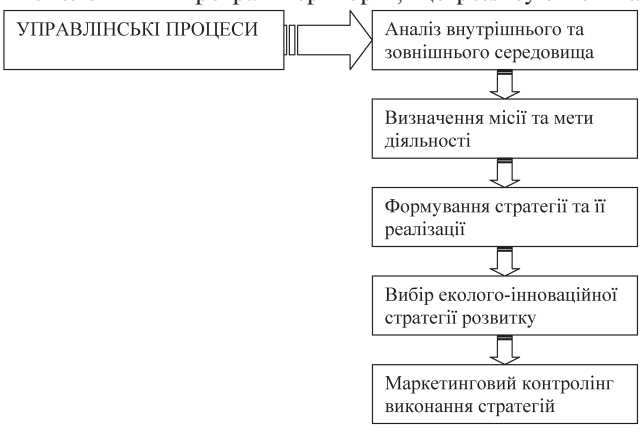

Рис. 1. Динамічна сукупність взаємопов'язаних управлінських процесів, в контексті екологічної стратегії промислових підприємств

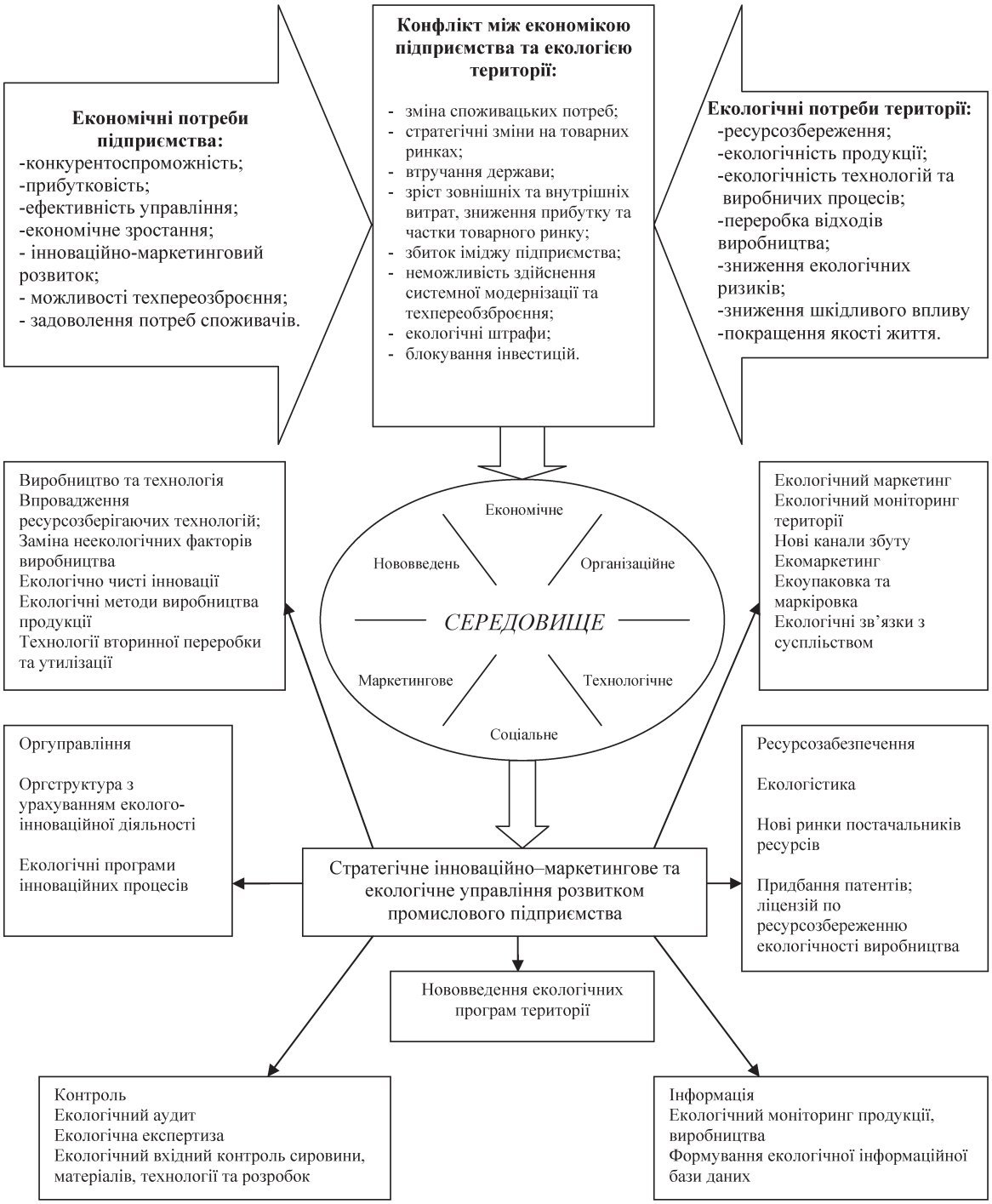

Рис. 2. Екологічна концепція інноваційно-маркетингового стратегічного розвитку промислового підприємства

принципах раціонального природокористування, екотехнологій та охорони навколишнього середовища.

В практиці оцінки екологічної стратегії необхідно використовувати два виміри:

напрямок взаємодії, де екологічна програма заснована на інтересах території та на змінах всередині промислового підприємства або на їх інноваційно-маркетингову взаємодію на зміну цільових товарних ринків через власне виробництво підприємства.

інноваційно–маркетингові та екологічні цілі промислового підприємства, які полягають тільки в виконанні вимог держави (стратегія відповідності), досягнення конкурентної переваги або в досягненні екологічно сталого розвитку підприємств.

Використання економічного потенціалу промислового підприємства в контексті підвищення ринкового потенціалу для зміни поведінки цільового ринку націлено на зміну поведінки споживачів та постачальників, які в більшості випадків здійснюється через зміну власної поведінки (в рамках реалізації екологічних та інноваційних програм), але на відміну від екологічної стратегії території, через це зміна відбувається на інших учасників ринку, зовнішніх по відношенню до території, де здійснює свою діяльність промислове підприємство [1, с. 466]

Інноваційно-маркетингова стратегія промислового підприємства, що реалізується на можливості інноваційно-маркетингового та екологічного потенціалів та націлена на стратегічні зміни ринку може реалізовуватися наступним чином: через конкуренцію, тобто зміни поведінки ринку напряму, через інвестиції або інноваційно-операційні зміни, або через державне регулювання — ринкова поведінка змінюється в результаті зміни регулювання, яке ініційовано передовими підприємствами

Як відмічають спеціалісти по даній проблемі, серед них Б. В. Буркинський, С. К. Харічков [3], Н. Н. Андреєва [4], А. Ендерс [5], Л. Г. Мельник [6], найбільш загальною в теперішній час є стратегія відповідності, що заснована на зміні власної поведінки в контексті екологічних змін, які здійснюються в межах державного регулювання. Необхідно констатувати той факт, що в науковій літературі відсутній приклад стратегії відповідності, орієнтованої на зміну ринкової поведінки в конкурентній боротьбі. Інший стратегічний орієнтир, що оснований на досягненні конкурентних переваг, через можливості інноваційно-маркетингового потенціалу. В реальній обстановці це складно з використанням стратегії промислового підприємства, що змінює власну поведінку. Для цього необхідна наявність особливих активів в контексті інвестиційного потенціалу підприємства або техніко-організаційних можливостей в контексті сукупного економічного потенціалу.

Для досягнення конкурентної переваги, зміна поведінки ринка та розв'язання конфлікту між економікою та екологією території, по-перше, необхідно значне положення на цільовому ринку (мати значну частку ринку); по-друге, частіше за все підприємства, що реалізують таку стратегію є лідерами в галузі; по-третє, такі підприємства створюють екстернами; по-четверте, промислові підприємства, що мають екологічно шкідливі виробництва, знаходяться під контролем державних екологічних організацій.

Складність вивчення специфіки та проблематики стратегічного управління інноваційно-маркетингового розвитку та екологічної адаптації до вимог ринку та території (регіону, міста, локальної території, промислового підприємства в рамках концепції сталого розвитку не відміняє необхідності виробітки реалізуємих практичних мір (наприклад, впровадження загального рециклінгу або впровадження більш жорстких стандартів серії ISO 14000, впровадження екологічно чистих технологій).

В роботі Н. Н. Андреєвої [4] зазначається, що такі міри базуються на узгоджених умовах переходу до сталого розвитку, а саме:

якісне перетворення техніко-технологічного способу виробництва, який в інноваційних принципах повинен забезпечувати збереження екологічних систем в межах розв'язання можливого конфлікту між економікою підприємства та екологією території, а також їх здатність бути основою для розвитку;

зміна в галузевій структурі економіки, в тому числі, під впливом території (регіону, міста, локальної території) з акцентом на розвиток екологічно нейтральних її секторів, включаючи сферу послуг, освіти;

формування екологічно безпечної моделі ринкових відносин, коригування ринкових провалів в природоохранній сфері (ризики техногенних ситуацій території);

модифікація ціннісних та цільових пріоритетів національної макро– мезоекономічної політики, реалізація політики екологічного регулювання, що орієнтує господарські ланки на інноваційні нововведення та екологічні інвестиції, а споживачів — на слідування екологічно направленій системі переваг.

Висновки: В цілому, у відношенні до старопромислових регіонів України та високо урбанізованих міст перехід до сталого еколого-економіко-технологічного розвитку промислових підприємств повинен забезпечувати збалансоване рішення проблем соціально-економічного розвитку територій з урахуванням еколого-маркетингового фактору. При цьому необхідне послідовне вирішення ряду задач інноваційного розвитку промислових підприємств:

стимулювання природоохоронної діяльності в рамках оновлення технологій на основі інновацій та модернізації старопромислових підприємств, що мають як правило високий рівень зносу основних виробничих фондів (найбільш в умовах еколого-економіко-технологічної стійкості Донецького, Луганського, Запорізького та Дніпропетровського регіонів України);

здійснення диференціації урбанізованих міст старопромислових регіонів України та розробка визначених стандартів режиму екологічної безпеки в рамках трансформації промислового регіонального комплексу [7, с. 277];

стабілізація екологічної ситуації за рахунок інноваційно-орієнтованої екологізації економічної діяльності в рамках структурних переваг промислових підприємств, в тому числі за рахунок реалізації можливостей інноваційно–маркетингового потенціалу підприємства.

Література

1. Харичков С. К. Модельное представление стратегического экологического управления устойчивым развитием предприятия /С. К. Харичков, Н. Н. Андреева, Е. Н. Мартинюк // В кн. «Методы решения экологических проблем», Вып.3. ; под ред. Л. Г. Мельника, Е. В. Шкарупы. — Сумы : изд-во СумГУ,2010. — с. 461–471.

2. Концепція Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року. Схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. №880-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : //www. kmu. gov. ua.

3. Буркинский Б. В. Природопользование: Основы экономико-экологической теории : [монография] / Б. В. Буркинский, СК. Харичков, В. М. Степанов. — Одесса : ИПРЭЭИ НАН Украины,1999 — 350 с.

4. Андреева Н. Н. Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление : [монография] Н. Н. Андреева. — Одесса : ИПРЭЭИ НАН Украины,2006. — 536 с.

5. Эндерс А. Экономика окружающей среды. Введение /А. Эндерс. — К. : Либідь,1995 — 168 с.

6. Мельник Л. Г. Екологічна економіка : підручник / Л. Г. Мельник. — 4-е вид. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. — 346 с.

7. Дубницкий В. И. Экологические ориентиры устойчивого развития региона в рамках трансформации промышленного комплекса / В. И. Дубницкий, С. А. Маковецкий // В кн. «Методы решения экологических задач» Вып.3. ; под ред.. Л. Г. Мельника, Е. В. Шкарупы. — Сумы : изд-во СумГУ,2010. — с. 263–278.